

Archeologienota Harelbeke Marktstraat 91

Programma van Maatregelen

Bert ACKE, Maarten BRACKE en Gwendy WYNS

12-9-2018

1. Gemotiveerd advies

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een omgevingsvergunning voor het uitvoeren van stedenbouwkundige handelingen te Harelbeke Marktstraat 91, gelegen in een archeologische zone, waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 100m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 300m² of meer bedraagt, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog.

Het terrein van 307m² groot bevindt zich aan de Marktstraat ter hoogte van nr. 91 in Harelbeke. Het plangebied is momenteel braakliggend terrein. Voorheen was het terrein bebouwd met een woonhuis met kelder. De bebouwde zone bedroeg 286m², de rest van het terrein (21m²) was in gebruik als tuin. Het woonhuis was in de noordelijke hoek onderkelderd. Deze kelder had een oppervlakte van 26,5m² en was 2,7m diep ten opzichte van het huidige maaiveldniveau.

Op basis van de cartografische en historische bronnen kan gesteld worden dat het projectgebied tot de stadskern van Harelbeke behoort en met zekerheid vanaf de 16de eeuw bebouwd is. Vermoedelijk gaat het om bebouwing in de vorm van een bakstenen woonhuis aan de straatzijde. Op het projectgebied kunnen hiervan nog resten verwacht worden, waaronder onder andere de funderingen van de muren, kelders en vloerniveaus. Daarnaast kunnen ook oudere sporen van bewoning in houtbouw (paalkuilen, lemen vloerniveaus, ...) verwacht worden. Op het achtererf, in de tuinzone, worden eerder tuinlagen verwacht waarin afvalkuilen, beerputten, waterputten en dergelijke ingegraven werden en aanwezig kunnen zijn. Archeologische vondsten hebben aangetoond dat de Marktstraat een 14de-eeuwse, en mogelijk zelfs oudere oorsprong kent. Daarnaast werden langs deze straat bij verschillende archeologische onderzoeken sporen vanaf het mesolithicum (in de vorm van afvalkuilen) tot de late middeleeuwen aangetroffen. Ter hoogte van de kelder (26,5m²) van de gesloopte woning, die een diepte had van 2,7m ten opzichte van het maaiveld, wordt verwacht dat het archeologisch erfgoed niet meer aanwezig is. De rest van het terrein vertoont geen zichtbare verstoringen. Bijgevolg kan het archeologisch erfgoed daar goed bewaard gebleven zijn. Op archeologisch vlak is een bepaalde verwachting aan te geven voor sporen vanaf het mesolithicum tot de Romeinse periode. In de omgeving werden enkele afvalkuilen uit het mesolithicum aangetroffen. Deze bevinden zich op een landschappelijke andere positie, op enige afstand van het projectgebied en dicht bij de Leie. Gezien de ligging is de kans op het aantreffen van sporen en vondsten uit de steentijd eerder laag, daarenboven zal de middeleeuwse bewoning een aanzienlijke impact gehad hebben op het bodemarchief waardoor de kans op *in situ* steentijdartefacten eerder beperkt is. Door de ligging aan de Marktstraat is er een hogere verwachting voor sporen en bebouwing uit de late middeleeuwen. Verschillende opgravingen en vondstmeldingen langs deze straat tonen met zekerheid een 14de-eeuwse oorsprong aan. Het is echter goed mogelijk, gezien het archeologisch kader, dat de bewoning teruggaat tot de Romeinse periode.

De geplande werken omvatten de bouw van een meergezinswoning bestaande uit 5 appartementen langs de straatzijde (153m²). De fundering hiervoor zal bestaan uit een algemene funderingsplaat met funderingszolen waarvoor respectievelijk ca. 50cm en ca. 90cm diep zal uitgegraven worden.

Centraal tegen het westelijke aanpalende gebouw zal dieper gegraven worden voor een liftput, ca. 170cm. Door de dichtheid van de funderingen en bijhorende rioleringswerken kan er van een volledige verstoring van het noordelijk deel van het plangebied vanuit gegaan worden. Op het zuiden van het terrein zijn 8 parkeerplaatsen en verharding gepland waarvoor 40cm zal afgegraven worden, plaatselijk wordt dieper gegraven voor de aanleg van riolering, ca. 60cm. Tussen het gebouw en de parkeerplaatsen wordt nog een regenwaterput geplaatst met een diepte van 250cm. Er kan vanuit gegaan worden dat het archeologisch bodemarchief over vrijwel heel het volledige plangebied (met uitzondering van de noordelijke hoek waar de kelder is gelegen) bedreigd wordt door de geplande werken.

Het plangebied kent een hoge archeologische verwachting voor wat betreft stedelijke sites vanaf de 14de eeuw tot heden. Oudere sporen die eventueel teruggaan tot de Romeinse periode zijn eveneens niet uit te sluiten. Er kan een complexe stratigrafie verwacht worden op het terrein. Aangezien de bovenste archeologische restanten zich in dergelijke stadscontexten soms heel ondiep onder het huidige loopniveau bevinden, is de kans zeer groot dat er archeologisch erfgoed vernield zal worden bij de werken. Omdat op basis van enkel het bureauonderzoek de aan- of afwezigheid van een archeologische site, en de aard en bewaringstoestand ervan, echter niet precies kan aangetoond worden, is een verder vooronderzoek noodzakelijk. Dit verder vooronderzoek kan relevante kennisvermeerdering genereren voor zowel de algemene ontwikkelingsgeschiedenis van de stad Harelbeke, als voor de ontwikkeling van de site zelf. Dit verder vooronderzoek dient in uitgesteld traject te gebeuren. Het is economisch onwenselijk om voorafgaand het effectief verkrijgen van de vergunning al te grote kosten te gaan spenderen aan verder vooronderzoek. Ook vanuit archeologisch standpunt is het aangewezen om het verder vooronderzoek pas uit te voeren nadat er zekerheid is dat de werken zullen uitgevoerd worden, om te vermijden dat er onnodig verstoringen plaatsvinden op het terrein.

Gezien de ligging in een stadscontext, waarbij een complexe stratigrafie verwacht wordt, met het voorkomen van puinpakketten, funderingen, vloeren,... in de bodem, is het uitvoeren van een verder vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefsleuven waarin lokaal verdiept wordt tot op moederbodem, de enige relevante onderzoeksmethode om deze site te onderzoeken. Het sleuvenplan, de richtlijnen en onderzoeksvragen worden hieronder voorgesteld.

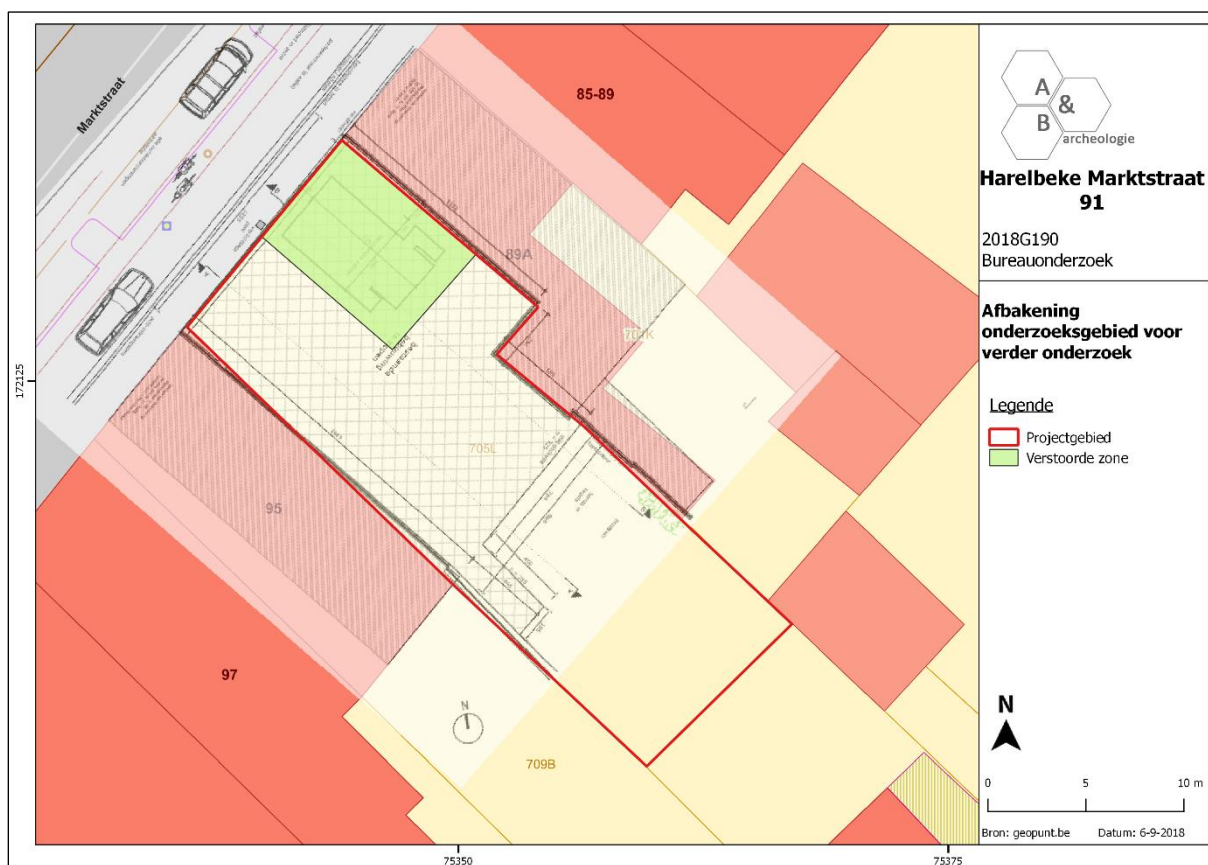
2. Administratieve gegevens en afbakening

Locatiegegevens: West-Vlaanderen, Harelbeke, Marktstraat 91

Lambertcoördinaten onderzoeksgebied: X: 75336 en Y: 172127; X: 75367 en Y: 172111

Kadastergegevens: Harelbeke, afdeling 1, sectie A, perceel nr. 705L

De totale site heeft een oppervlakte van 307m². Op het noordwestelijk deel zal een appartement gebouwd worden. In het zuidoostelijk deel worden bijhorende parkings aangelegd. In de noordelijke hoek bevond zich een kelder met een diepte van 2,7m ten opzichte van het maaiveld. Gezien de diepte van de kelder en de uitgravingsdiepte van de geplande werken, wordt deze zone uitgesloten voor verder onderzoek. De onderzoekbare zone omvat bijgevolg quasi het volledige terrein, met uitzondering van de ondergrondse kelder (26,5m²). Zo blijft er nog 280,5m² over die onderzocht dient te worden door middel van proefsleuven.

Figuur 1 Uitsnede uit het kadasterplan met aanduiding van het projectgebied (bron: geopunt.be).

3. Vraagstelling

Het doel van de onderzoeken is het achterhalen of er op het terrein één of meerdere archeologische sites aanwezig zijn hoe de stratigrafie in elkaar zit, en te bepalen welke maatregelen dienen te worden genomen voorafgaand aan de verdere ontwikkeling van het projectgebied. Daarnaast kan ook de verstoringsgraad in kaart gebracht worden.

Hieronder worden enkele specifieke, niet limitatieve, onderzoeksvragen weergegeven die betrekking hebben op het proefsleuvenonderzoek:

- Hoeveel archeologische niveaus zijn te onderscheiden binnen de uitgravingsdiepte van de proefsleuf? En op welke diepte bevinden deze zich?
- Van wanneer dateren de eerste bewoningssporen? Zijn er diverse bewoningsfasen af te leiden uit het vooronderzoek?
- Zijn er archeologische sporen aanwezig? Welke spoorcategorieën komen voor?
- Wat is de bewaringstoestand van de aangetroffen sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren en behoren ze tot één of meerdere periodes?
- Welke categorieën zijn aanwezig en welke functie hebben deze?
- Kunnen bewoningssporen, versterkingen, erfindelingen, waterputten, funeraire sporen ... vastgesteld worden?
- Is er sprake van een ruimtelijke indeling?
- Zijn er indicaties omtrent artisanale activiteiten of aanwijzingen voor andere functionele eigenschappen?
- Sluiten de resultaten aan bij de eerdere onderzoeken rond het plangebied?
- Kan een archeologische site uitgesloten worden?
- Wat is de graad van verstoring binnen het plangebied?
- Is een behoud in situ mogelijk, en zo ja, hoe kan dit gerealiseerd worden?
- Is een vervolgonderzoek noodzakelijk, en zo ja, wat is de afbakening en aan welke modaliteiten (strategie, onderzoeksvragen) moet dit voldoen?
- Dienen bijkomende maatregelen genomen te worden bij waterhoudende en -voerende structuren (waterputten/grachten)?

4. Plan van aanpak (onderzoeksstrategie, -methode en –technieken)

Uit het verslag van resultaten kwam naar voor dat verder vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefsleuven waarin plaatselijk verdiept wordt tot op moederbodem, gezien de ligging van het plangebied in een stedelijke context met een complexe verticale stratigrafie, de meest aangewezen methode is om het plangebied te onderzoeken. De afbakening van het onderzoeksgebied is te vinden op figuur 1. De voorziene onderzoeksmethode moet niet uitgevoerd worden indien de geplande werken alsnog niet zullen plaatsvinden.

Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage van de hieronder beschreven methode dienen te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk. Specifiek wordt verwezen naar hoofdstukken 8.6.1 en 8.6.3 van de *Code van Goede Praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren (versie 2.0)*. Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien de vraagstelling gefundeerd kan beantwoord worden.

Teneinde na te gaan of er archeologisch relevante sporen aanwezig zijn binnen het onderzoeksgebied, wordt op het terrein 1 noordwest-zuidoost gerichte proefsleuf ingeplant. Deze inplanting houdt rekening met de wetenschappelijke vraagstelling en de huidige bebouwing. Ter hoogte van de voormalige bebouwing kan zo de eventuele verstoringsgraad nagegaan worden en kan er nagegaan of er nog historisch muurwerk ouder dan de 19de eeuw bewaard is. In het zuidelijk deel, ter hoogte van de voormalige tuinzone, kan de bodemopbouw en de aanwezigheid van oudere sporen nagegaan worden. Daarnaast kan op die manier de interactie tussen de woon- en tuinzone beter in kaart gebracht worden.

- Noordwestelijk deel (tot aan de grens van de geplande bebouwing)
  - > In het noordwestelijk deel van het terrein
  - > Doel: na te gaan of er oudere fasen bewaard zijn van het gesloopte gebouw
  - > Geplande verstoringsdiepte: 90cm ten opzichte van het maaiveld (met buffer: 120cm)
  - > De werkput wordt aangelegd tot op het eerste archeologische niveau. Indien dit hoger ligt dan 120cm onder het maaiveld (30cm bufferzone onder de verstoringsdiepte) dan wordt plaatselijk gepeild naar de stratigrafie tot op een diepte van 120cm onder het maaiveld. Indien dit lager ligt dan 120cm onder maaiveld, dan wordt de diepte van deze werkput beperkt tot 120cm onder maaiveld.
- Zuidoostelijk deel (achter de grens van de geplande bebouwing)
  - > In het zuidoostelijk deel van het terrein
  - > Doel: bodemopbouw in de tuinzone nagaan, nagaan of er oudere sporen aanwezig zijn en of sprake is van meerdere tuinniveaus/ophogingen
  - > Geplande verstoringsdiepte: 60cm ten opzichte van het maaiveld (met buffer: 90cm)
  - > De werkput wordt aangelegd tot op het eerste archeologische niveau. Indien dit hoger ligt dan 90cm onder het maaiveld (30cm bufferzone onder de verstoringsdiepte) dan wordt plaatselijk gepeild naar de stratigrafie tot op een diepte van 90cm onder het maaiveld. Indien dit lager ligt dan 90cm onder maaiveld, dan wordt de diepte van deze werkput beperkt tot 90cm onder maaiveld.

Op één locatie in de sleuf wordt een proefput aangelegd die tot op het niveau van de moederbodem wordt uitgegraven. Indien in de proefput de natuurlijke ondergrond in stratigrafisch primaire positie niet bereikt kan worden (bvb. omwille van veiligheidsredenen), dan wordt in de proefput minstens 1 boring of sondering tot in de natuurlijke ondergrond in stratigrafisch primaire positie geplaatst om de stratigrafie in kaart te brengen, indien dit relevant is voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen.

Indien de onderzoeksvragen op basis van bovenstaande configuratie niet afdoende kunnen beantwoord worden, dan kan de uitvoerende erkende archeoloog er tijdens het veldonderzoek voor opteren om extra proefputten aan te leggen, om beter inzicht te krijgen in de aard van de aangetroffen archeologische sporen.

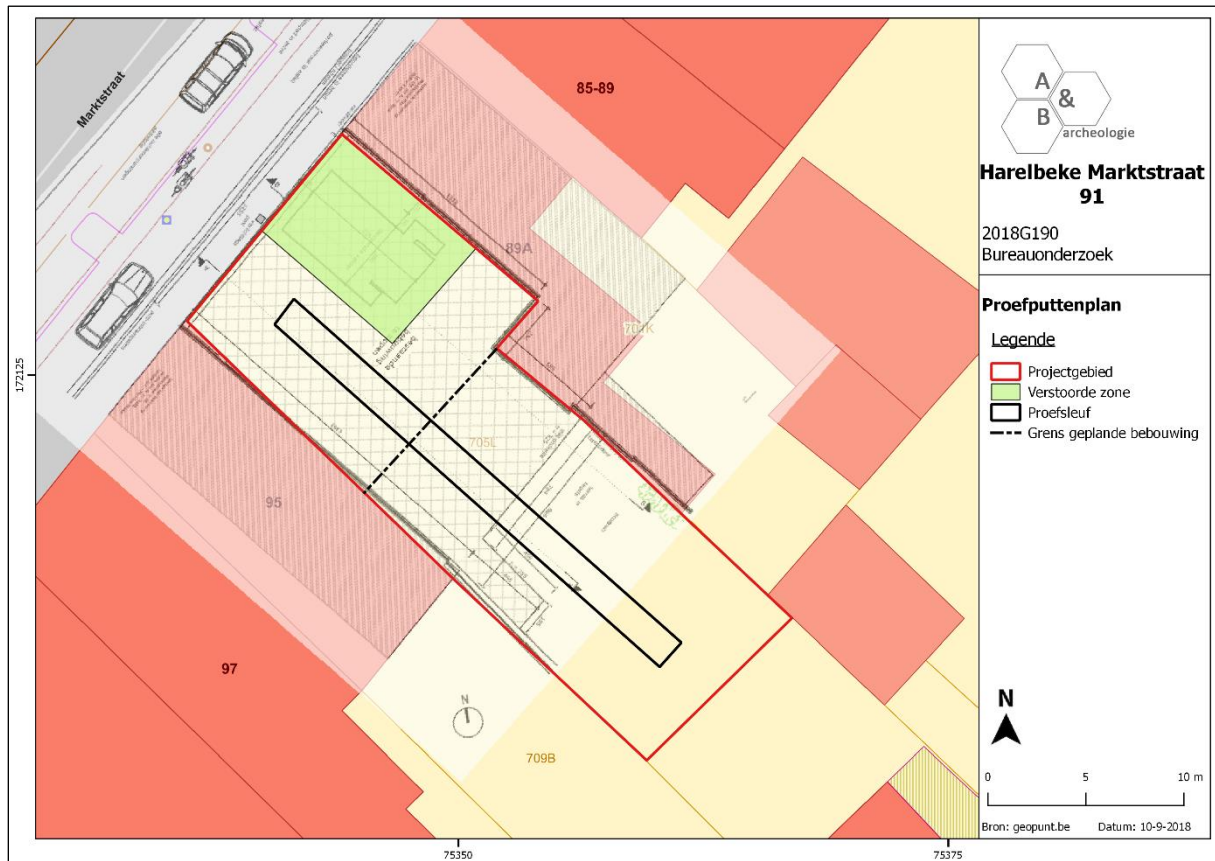
De werkputten worden na het onderzoek terug gedicht. Eventuele sporen worden afgedekt met geotextiel, zodat bij latere uitgravingen duidelijk wordt dat men het archeologische niveau nadert.

Er wordt in totaal 43m² onderzocht, ofwel ca. 15% van de totale oppervlakte van het plangebied. In de proefsleuf gebeurt de verdieping naar een volgend vlak pas als het bovenliggende vlak geregistreerd en onderzocht werd. Bij de verdieping naar de volgende vlakken wordt zoveel mogelijk getracht om muur- en vloerresten ouder dan de 19de eeuw te behouden. Op die manier kunnen ze bij een eventueel verder onderzoek in een groter geheel geplaatst worden.

Tijdens het onderzoek dienen de archeologische sporen gecontroleerd te worden op de aanwezigheid van metalen voorwerpen door middel van een metaaldetector. Metaalvondsten die zich aan het oppervlak bevinden, kunnen ingezameld worden en anders wordt de locatie waar metalen voorwerpen zich bevinden aangegeven op het opgravingsplan. Indien nodig kunnen ook de uitgegraven zandhopen gecontroleerd worden.

- Randvoorwaarden

Het onderzoek vindt plaats op een beperkt toegankelijk locatie. Gezien de beperkte breedte van het terrein en om veiligheidsredenen naar de omliggende bebouwing toe dient de grootte van de kraan aangepast te worden aan het terrein. De uitvoerder van het verder vooronderzoek is zich ervan bewust dat het terrein niet betreden kan worden met grote graafmachines.

Figuur 2 Projectie van proefsleuf op het kadasterplan (bron: geopunt.be).

5. Gewenste competenties

Het team moet bestaan uit minstens 2 archeologen waarbij minstens één van de archeologen ten minste 220 werkdagen veldervaring heeft met onderzoek van sites met complexe stratigrafie in stadskern. Beide archeologen hebben minstens 20 werkdagen veldervaring met prospectieonderzoek in stedelijke context. Minstens 1 van de archeologen heeft een gedegen kennis van (post)middeleeuws aardewerk.

6. Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Er zijn geen voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk.